https://doi.org/10.34142/23129387.2022.66.16

УДК 159.9
ORCID 0000-0002-5693-5740
ORCID 0000-0001-5237-9778

СОЦІАЛЬНА КРЕАТИВНІСТЬ У СТРУКТУРІ СОЦІАЛЬНИХ ЗДАТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Олександр В. Поєзднік[1ABCD], Ольга І. Башкір[2ABE],
1 - аспірант кафедри психології і соціальної роботи, Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль Україна
E-mail: o.poiezdnik23@gmail.com
2 - доктор психологічних наук, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, м. Харків, Україна
E-mail: olga.bashkir@hnpu.edu.ua

Актуальність дослідження: Соціальні здатності у процесі фахової підготовки набувають першочергового значення, що висуває необхідність у дослідженні соціальної креативності особистості.

Мета дослідження: визначити місце соціальної креативності у структурі соціальних професійних здатностей майбутніх фахівців.

Методи дослідження: адаптований тест соціальної креативності для студентів, опитувальник соціальної креативності А. Батаршева, методика КОС-2, методика діагностики комунікативної креативності О. Саннікової.

Результати і висновки. У результаті кореляційного аналізу було виявлено низку позитивних зв'язків між соціальною креативністю та іншими соціальними здатностями – організаційними та комунікативними нахилами, комунікативною креативністю. Отримана низка кореляцій дозволила застосувати факторний аналіз, у результаті якого було отримано чотири латентних змінні - «Емоційна саморегуляція у спілкуванні та деталізованість в організації соціальних стосунків», «Здатність до самовираження у спілкуванні та оригінальність у розв'язанні соціальних проблем», «Соціальна спонтанність» і «Варіативність у розв'язанні соціальних

проблем та комунікативна компетентність». Отже, перший фактор розкриває зв'язок між здатністю до саморегуляції емоцій у спілкуванні, до попередження та уникнення конфліктів із високим рівнем усвідомленості власних соціальних здатностей та вмінням ретельно розробляти плани соціальної взаємодії. Зміст другого фактору розкриває зв'язок між вмінням презентувати себе та виражати власні емоції та думки у спілкуванні із оригінальністю у вирішенні проблем соціальної взаємодії. Третій фактор розкриває зв'язок між високою швидкістю у розв'язанні проблем соціальної взаємодії та здатністю організувати соціальну взаємодії, управляти іншими у спілкуванні, легкістю у побудові комунікації. Четвертий фактор розкриває зв'язок між гнучкістю у побудові планів розв'язання проблем у соціальній взаємодії, здатності продукувати різні варіанти таких планів, самостійністю у вирішенні комунікативних завдань, обізнаністю та інструментальною озброєністю в ефективному спілкуванні.

Ключові слова: *соціальна креативність, оригінальність, гнучкість, швидкість, розробленість, комунікативні нахили, організаційні нахили, комунікативна креативність.*

Social creativity in the structure of social abilities of future professionals

Oleksandr V. Poiezdnik[1ABCD], Olha I. Bashkir[2ABE],

1 - graduate student of Department of Psychology and Social Work, West Ukranian National University, Ternopil, Ukraine
E-mail: o.poiezdnik23@gmail.com

2 - Doctor of Psychological Sciences, Professor of the Department of Education and Innovative Pedagogy, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University named, Kharkiv, Ukraine
Email: olga.bashkir@hnpu.edu.ua

Relevance of the study: Social abilities in the process of professional training are of paramount importance, which raises the need for the study of social creativity of the individual.

Aim of the study: to determine the place of social creativity in the structure of social professional abilities of future professionals.

Research methods: adapted test of social creativity for students, A. Batarshev's social creativity questionnaire, COA-2 method, O. Sannikova's method of diagnostics of communicative creativity.

Results and conclusions. Correlation analysis revealed a number of positive correlations between social creativity and other social abilities - organizational and communicative inclinations, communicative creativity. The obtained series of correlations allowed to apply factor analysis, which resulted in four latent variables - "Emotional self-regulation in communication and detail in the organization of social relations", "Ability to express themselves in communication and originality in solving social problems", "Social spontaneity" and "Variability in solving social problems and communicative competence". Thus, the first factor reveals the connection between the ability to self-regulate emotions in communication, to prevent and avoid conflicts with a high level of awareness of their own social abilities and the ability to carefully develop plans for social interaction. The content of the second factor reveals the connection between the ability to present oneself and express one's own emotions and thoughts in communication with originality in solving problems of social interaction. The third factor reveals the connection between high speed in solving problems of social interaction and the ability to organize social interaction, manage others in communication, communicative ability. The fourth factor reveals the relationship between flexibility in building plans for solving problems in social interaction, the ability to produce different versions of such plans, independence in solving communicative tasks, awareness and tools in effective communication.

Keywords: *social creativity, originality, flexibility, speed, development, communicative inclinations, organizational inclinations, communicative creativity.*

Вступ.

Актуальність наукового вивчення соціальної креативності зумовлена стрімкими трансформаціями сучасного суспільства та стосунків між людьми. Соціальна креативність покликана долати незадовільну соціальну ідентичність і сприяти соціальній стабільності (van Bezouw, van der Toorn & Becker, 2021). Маловивченим залишається проблема особливостей становлення та цілеспрямованого розвитку соціальної креативності у майбутніх економістів. Конкурентоспроможність майбутніх економістів залежить не тільки від якості оволодіння

ними сучасними економічними знаннями, ступеня їх економічної та інформаційної культури, уміння мислити і діяти в категоріальній системі ринкової економіки, а й значною мірою від рівня сформованості їх професійно важливих якостей (Дибкова, 2006), у тому числі і соціальної креативності.

У нашому попередньому дослідженні було показано, що соціальна креативність – це багатовимірна здатність особистості до ефективної соціальної взаємодії та соціальної діяльності, що характеризується низкою стандартних для загальної креативності властивостей (швидкість, гнучкість, оригінальність та розробленість) та представлена мотиваційним (мотивація афіліації і творчості, готовність до співпраці з іншими), когнітивним (соціальний інтелект та вербальна креативність, соціальна компетентність, групова креативність), поведінково-комунікативним (володіння комунікативними стратегіями, надситуативність у прийнятті рішень у взаємодії, соціальна трансгресивність, організаторські та комунікативні здатності, здатність до кооперації та конкуренції) та ціннісно-смисловим (командні цінності, альтруїзм як цінність, пріоритет потреб колективу над власними егоїстичними потребами) компонентами (Поєзднік, 2021). Утім залишається не здійсненим емпіричний аналіз особливостей соціальної креативності особистості майбутнього фахівця, чому і присвячене дане дослідження.

Мета дослідження – визначити місце соціальної креативності у структурі соціальних професійних здатностей майбутніх фахівців.

Вибірку досліджуваних склали 105 студентів ОКР «бакалавр», що навчаються за різними спеціальностями «Психологія» та «Економіка».

Методи дослідження. Адаптована методика діагностики соціальної креативності студентів (Gu та ін., 2014, Поєзднік, 2021), методика діагностики соціальної креативності (Батаршев, 2005), методика діагностики комунікативних та організаційних нахилів (Фетискин, Козлов и Мануйлов, 2002), методика діагностики комунікативної креативності (Саннікова, Белоусова, 2001).

Результати. За результатами кореляційного аналізу було встановлено низку значущих зв'язків між соціальною креативністю та соціальними здатностями досліджуваних (рис. 1). Визначено, що самооцінка соціальної креативності (дані за параметром соціальної креативності за особистісним опитувальником А.В. Батаршева) має найбільш міцні ($p<0,0001$) кореляції із показниками комунікативних нахилів (0,53), оригінальності соціальної креативності (0,43) та гнучкості соціальної креативності (0,66). Крім того, соціальна креативність також пов'язана із показниками швидкості (0,27, $p<0,01$) та розробленості (0,31, $p<0,01$) соціальної креативності.

Виявлено зв'язки між показниками швидкості соціальної креативності (за результатами адаптованого тесту соціальної креативності) та показниками організаторських нахилів (0,55, $p<0,0001$), легкості (0,61, $p<0,0001$), маніпулятивності (0,41, $p<0,0001$), комунікативної компетентності (0,24, $p<0,05$), конфліктності (-0,21, $p<0,05$) комунікативної креативності та комунікативними нахилами (0,27, $p<0,01$).

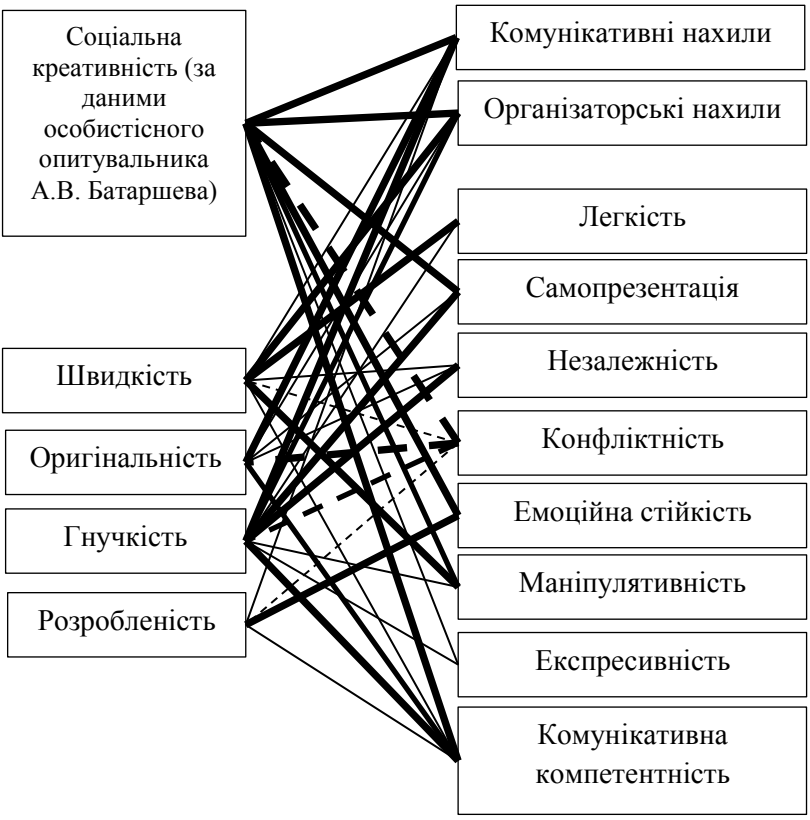

Рис. 1. Кореляційні плеяди показників соціальної креативності та соціальних здатностей майбутніх фахівців.

Виявлено зв'язки між показниками оригінальності соціальної креативності (за результатами адаптованого тесту соціальної креативності) та показниками комунікативних нахилів (0,43, p<0,0001), самопрезентації (0,63, p<0,0001), експресивності (0,30, p<0,0001), комунікативної компетентності (0,37, p<0,0001) комунікативної креативності та

організаторськими нахилами (0,23, p<0,05), незалежністю (0,25, p<0,05) комунікативної креативності.

Показники гнучкості соціальної креативності позитивно корелюють із показниками комунікативних нахилів (0,66, p<0,0001), організаційних нахилів (0,36, p<0,05), легкості (0,37, p<0,0001), самопрезентації (0,33, p<0,0001), незалежності (0,59, p<0,0001), конфліктності (-0,37, p<0,0001), маніпулятивності (0,25, p<0,05), експресивності (0,28, p<0,01), комунікативної компетентності (0,52, p<0,0001) комунікативної креативності.

Показники розробленості соціальної креативності позитивно корелюють із показниками комунікативних нахилів (0,31, p<0,01), конфліктності (-0,31, p<0,0001), емоційної стійкості (0,52, p<0,0001), комунікативної компетентності (0,31, p<0,001) комунікативної креативності.

Отримані результати кореляційного аналізу дозволяють застосувати факторизацію показників соціальних здатностей майбутніх фахівців (таблиця 1). Отримана структура пояснює понад 69% дисперсії і представлена чотирма факторами.

Перший фактор (18,3% загальної дисперсії) містить показники емоційної стійкості комунікативної креативності, показники розробленості соціальної креативності, показники самооцінки соціальної креативності та показники конфліктності комунікативної креативності (із негативним значенням). Фактор був названий «Емоційна саморегуляція у спілкуванні та деталізованість в організації соціальних стосунків». Отже, перший фактор розкриває зв'язок між здатністю до саморегуляції емоцій у спілкуванні, до попередження та уникнення конфліктів із високим рівнем усвідомленості власних соціальних здатностей та вмінням ретельно розробляти плани соціальної взаємодії.

Другий фактор (17,3% дисперсії) містить показники самопрезентації та експресивності комунікативної креативності, оригінальності соціальної креативності. Фактор був названий «Здатність до самовираження у спілкуванні та оригінальність у розв’язанні соціальних проблем». Зміст фактору розкриває зв'язок між вмінням презентувати себе та виражати власні емоції

та думки у спілкуванні із оригінальністю у вирішенні проблем соціальної взаємодії.

Таблиця 1

Факторний аналіз соціальних здатностей майбутніх фахівців

Показники соціальних здатностей	Фактори			
	1	2	3	4
Комунікативні нахили	0,4402	0,1470	0,2585	**0,6802**
Організаторські нахили	0,2780	0,1534	**0,7729**	0,1835
Соціальна креативність	**0,7109**	0,4522	0,2529	0,0995
Швидкість	-0,0239	0,0211	**0,8406**	0,1350
Оригінальність	0,3768	**0,5901**	-0,0595	0,2712
Гнучкість	0,1735	0,1819	0,1535	**0,8088**
Розробленість	**0,7151**	-0,0903	-0,0264	0,2048
Легкість	-0,1111	-0,1090	**0,7092**	0,4300
Самопрезентація	0,1339	**0,8344**	0,0666	0,2700
Незалежність	-0,1472	0,3583	0,1588	**0,7140**
Конфліктність	**-0,6664**	-0,4690	-0,2353	-0,0835
Емоційна стійкість	**0,7717**	0,0355	-0,0104	0,0219
Маніпулятивність	0,1580	0,4620	**0,6513**	-0,0529
Експресивність	-0,0496	**0,7788**	0,1335	0,2068
Комунікативна компетентність	0,4124	0,2779	0,1501	**0,6261**
Заг.дис.	2,7494	2,5946	2,5152	2,5067
% заг	0,1833	0,1730	0,1677	0,1671

Третій фактор (16,7% дисперсії) містить показники швидкості соціальної креативності, організаторських нахилів, легкості і маніпулятивності комунікативної креативності. Фактор був названий «Соціальна спонтанність». Фактор розкриває зв'язок між високою швидкістю у розв’язанні проблем соціальної взаємодії та здатністю організувати соціальну взаємодії, управляти іншими у спілкуванні, легкістю у побудові комунікації.

Четвертий фактор (16,7% дисперсії) містить показники гнучкості соціальної креативності, комунікативних нахилів, незалежності та комунікативної компетентності комунікативної креативності. Фактор був названий «Варіативність у розв’язанні соціальних проблем та комунікативна компетентність». Фактор

розкриває зв'язок між гнучкістю у побудові планів розв’язання проблем у соціальній взаємодії, здатності продукувати різні варіанти таких планів, самостійністю у вирішенні комунікативних завдань, обізнаністю та інструментальною озброєністю в ефективному спілкуванні.

Висновки. У результаті кореляційного аналізу було виявлено низку позитивних зв’язків між соціальною креативністю та іншими соціальними здатностями – організаційними та комунікативними нахилами, комунікативною креативністю. Отримана низка кореляцій дозволила застосувати факторний аналіз, у результаті якого було отримано чотири латентних змінні - «Емоційна саморегуляція у спілкуванні та деталізованість в організації соціальних стосунків», «Здатність до самовираження у спілкуванні та оригінальність у розв’язанні соціальних проблем», «Соціальна спонтанність» і «Варіативність у розв’язанні соціальних проблем та комунікативна компетентність». Отже, перший фактор розкриває зв'язок між здатністю до саморегуляції емоцій у спілкуванні, до попередження та уникнення конфліктів із високим рівнем усвідомленості власних соціальних здатностей та вмінням ретельно розробляти плани соціальної взаємодії. Зміст другого фактору розкриває зв'язок між вмінням презентувати себе та виражати власні емоції та думки у спілкуванні із оригінальністю у вирішенні проблем соціальної взаємодії. Третій фактор розкриває зв'язок між високою швидкістю у розв’язанні проблем соціальної взаємодії та здатністю організувати соціальну взаємодії, управляти іншими у спілкуванні, легкістю у побудові комунікації. Четвертий фактор розкриває зв'язок між гнучкістю у побудові планів розв’язання проблем у соціальній взаємодії, здатності продукувати різні варіанти таких планів, самостійністю у вирішенні комунікативних завдань, обізнаністю та інструментальною озброєністю в ефективному спілкуванні.

Перспективами дослідження виступиме аналізу зв’язків отриманих факторів, що пояснюють соціальні здатності майбутніх фахівців з їх професійно важливими якостями в залежності від специфіки трудової діяльності.

Література:

Батаршев А.В. (2005). Базовые психологические свойства и самоопределение личности: Практическое руководство по психологической диагностике. СПб.: Речь.

Дибкова Л.М. (2006). Індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів. Автореф….к.психол.н.13.00.04. Київ: Інститут вищої освіти АПН України.

Поєзднік О. (2021). Феномен соціальної креативності у психології: концептуалізація поняття і методи психодіагностики. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. Випуск 66*. 262-274.

Санникова О.П., Белоусова Р.В. (2001). Оценка показателей коммуникативной креативности с помощью оригинальной методики. *Наука і освіта. 6.* 52–54.

Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М. Изд-во Института Психотерапии.

van Bezouw M.J., van der Toorn J., Becker J.C. (2021). Social creativity: Reviving a social identity approach to social stability. *Eur J Soc Psychol. 51*. 409–422. https://doi.org/10.1002/ejsp.2732

Gu C., Hu B.J., Ngwira F., Jing Z., Zhou Z. (2014). The Effect of General Creative Personality and Freedom of Task Choice on Adolescents' Social Creativity. *The Journal of Creative Behavior*. 1-18.

Оригінальний рукопис отриманий 20 березня 2022 року

Стаття прийнята до друку 1 квітня 2022 року